

WACŁAW KRAJSKI

Ekonomiczne przesłanki zwiększania produktywności lasów i gospodarstwa leśnego *

Экономические предпосылки увеличения продуктивности лесов и лесного хозяйства

Economic premises for the improvement in forest and forest management productivity

Efekty gospodarcze, uzyskiwane w wyniku zagospodarowania lasów, wyrażają się w postaci produktów drzewnych, nie drzewnych i nieleśnych, oraz innych świadczeń na rzecz społeczeństwa. Ilość i jakość użytków z lasu określana jest przy użyciu odpowiednich wskaźników ekonomicznych.

Ogół produktów i świadczeń leśnictwa jako bazy produkcyjnej gospodarstwa narodowego można by objąć pojęciem „produktywności”, jak również używa się wyrazów: „produkcyjność” względnie „wydajność”. W leśnictwie pojęcia te nie są jeszcze dostatecznie sprecyzowane. W opracowaniach encyklopedycznych na ten temat znajdujemy definicje na ogół zbieżne. Według Witolda Doroszewskiego (9) „produkcyjność” to zdolność wytwarzania, wydawania plonów, wydajność w produkcji. „Produktywność” zaś to rzeczownik od terminu „produktywny”, oznacza on: „dający dobre wyniki, wydający plody, użyteczność”.

Dokładniej określa się te zagadnienia w „Encyklopedii Ekonomiczno-Rolniczej” 1964 r., według której pojęcia „produktywność” i „produkcyjność” są w zasadzie synonimami, często jednak mają różną treść. Tak więc, przez „produktywność” rozumie się „wydajność” głównych czynników produkcji, ocenianą ze społeczno-ekonomicznego (nie technologicznego) punktu widzenia (2). Jako taką rozumie się produktywność ziemi, pracy lub środków produkcji, wyrażaną w wartościach użytkowych, wytworzonych w gospodarstwie wiejskim i przeliczonych na jednostkę powierzchni użytkowej. Natomiast jako „produkcyjność” rozumie się wydajność technologiczną i odnosi się ją w zasadzie do ziemi, jej użytków, żywego inwentarza itp. Jest ona określana za pomocą mierników techniczno-ekonomicznych (kg, ha, m³) lub wskaźników pieniężnych (zł, zł/ha, zł/m³).

* Skrót referatu wygłoszonego na sesji naukowej PTL w dniu 21 września 1968 r.

W leśnictwie zagadnienia te są również skomplikowane. Mówi się więc o „produkcyjności” lasu w sensie wydajności technologicznej, obliczanej w jednostkach masy i przeliczanej na 1 ha powierzchni leśnej w każdej klasie wieku drzewostanów. Rozważane są też zagadnienia „produktywności” ziemi, pracy i środków trwałych produkcji. Las traktuje się jako jedność ziemi, drzewostanu, składników biocenozy leśnej oraz pośrednio gospodarczych i pozagospodarczych jego właściwości. Do tego skłaniają przyrodnicze i ekonomiczne cechy lasu, a między innymi, właściwości zapasu drzewnego jako środka, przedmiotu lub produktu pracy.

Należy nadmienić, że teoretyczne podwaliny tych zagadnień dla rolnictwa założył K. Marks, a dla leśnictwa — P. W. Wasiliew, A. Borodin, W. Stepin i inni (1, 5, 11, 12, 13). Określony dorobek w tej sprawie wniosły również prace R. Fromera i T. Marszałka (6).

K. Marks wykazał, że w gospodarstwie wiejskim okresy pracy przeplatają się z przyrodniczymi procesami produkcji organicznej. Rezultat ogólny wynika z jedności oddziaływania takich składowych elementów gospodarstwa jak żyzność gleby i społecznych sił wytwórczych pracy. Kompleks tych czynników, nazwany przez K. Marksa „urodzajnością naturalną” (co jest zbieżne z pojęciami „wydajności” albo „produkcyjności” ziemi) jest kompleksem siedliskowym. Wynik gospodarczy, definiowany w pojęciu „produktywności” ziemi wyraża się w jej urodzajności, realizowany zaś jest w postaci produktu na drodze efektywnego wykorzystania społecznych sił produkcyjnych. W ujęciu K. Marksa jest to „urodzajność ekonomiczna”, kształtuje się ona przez wkład kapitału i pracy. K. Marks wyróżnił jednocześnie stopnie urodzajności ziemi, jak na przykład: „potencjalną” czyli „produkcyjność”, i „efektywną” czyli „produktywność”. Pojęcia te zostały zastosowane również w leśnictwie (5). W oparciu o wspomniane twierdzenia P. W. Wasiliew (11, 12, 13) wprowadził do nauki o gospodarstwie leśnym pojęcia: „zapas drzewny” i „las” jako środków produkcji, oraz scharakteryzował je jako określone wartości użytkowe. „Produktywność” lasu a ściślej drzewostanu kształtuje się jego zdaniem zwłaszcza wtedy, gdy poszczególne drzewa lub ich drewno uzyskują przez proces pracy postać produktu.

W praktyce pojęcia „produkcyjności” i „produktywności” lasu są często, w zasadzie niesłusznie, identyfikowane. Na przykładzie gospodarstwa leśnego jako modelu organizacyjno produkcyjnego, można wyróżnić dwie fazy produkcji: hodowli drzewostanów, gdy tworzy się zapas drzewny (jako produkt niezakończony) i użytkowania lasu, gdy pozyskuje się użytki drzewne i nie drzewne jako produkty „gotowe” dla potrzeb gospodarki narodowej (4). Produktem głównym w gospodarstwie leśnym są w zasadzie sortymenty drzewne i nie drzewne wytwarzane dla gospodarki narodowej (4).

Pojęcia „produkcyjności i „produktywności” w leśnictwie wyczerpująco sformułowali i uzasadnili A. Borodin oraz W. Stepin w 1966 r. (1). Ustalili oni, że jako „produkcyjność” a w rozumieniu innych autorów — jako „wydajność” lub „wydajność przyrodniczą” (4) rozumiany jest odbywający się na danej powierzchni leśnej przyrost drewna na pniu, obliczany w masie litej. Jest on wyrażany w postaci wskaźników prze-

ciętnego, albo bieżącego okresowego przyrostu zapasu drzewnego na pniu (wyrażanego w m^3/ha dla danego odcinka czasu).

Jako wskaźnik „produktywności” gospodarstwa leśnego lub lasu przyjęto ilość uzyskanego produktu gotowego w przeliczeniu na 1 ha powierzchni leśnej. Jako taki uznano nie tylko drewno ale i użytki nie-drzewne jak np.: korę, igliwie, liście, żywice, soki drzewne itp., produkty użytkowania ubocznego (orzechy, grzyby, jagody, zioła) jak również łowiectwa (zwierzyna). Poza wymienionymi i wartościowymi produktami lasu, uznaje się również jako produkcję leśną — pośrednie i pozagospodarcze wartości lasu tj.: ochronne, hydrologiczne, mikroklimatyczne, zdrowotne, estetyczne itd.

Do zadań gospodarzy leśnych należy zatem doskonalenie wydajności i produktywności lasu, dające w końcowym rezultacie efekty wymierne w postaci produktów. Produkcja taka powinna mieć tendencję wzrostową w sensie jej zwiększania i doskonalenia przez odpowiednie zabiegi hodowlane i produkcyjne. Wymaga to racjonalnej intensyfikacji produkcji leśnej zgodnie z ogólnospołecznymi, ekonomicznymi, przyrodniczymi założeniami rozwoju gospodarki leśnej oraz — zadaniami stawianymi leśnictwu w narodowych planach rozwoju gospodarczego.

Efekty uzyskiwane przez doskonalenie produktywności lasu lub produktywności gospodarstwa leśnego określa się przez odpowiednie wzory matematyczne i wskaźniki, obejmując tym zarówno zagadnienia przyrostu zapasu drzewnego jak i jego wykorzystanie produkcyjne w danej kolej rębności i cyklu produkcyjnym. Właściwym miernikiem wydajności (czyli produktywności) lasu ma być wielkość sumarycznego rocznego przyrostu drewna w przeliczeniu na 1 ha powierzchni leśnej, a miernikiem produktywności gospodarstwa leśnego — wielkość realizacji tego przyrostu. Obraz ten może stać się realny tylko przy uwzględnieniu wielkości użytków przedrębnych w przyroście sumarycznym, które mogą stanowić do 70% całej sumarycznej produkcji w zależności od cyklu produkcyjnego i gatunku drzewa. Określenia takie wymagają jednak żmudnych obliczeń na podstawie sumarycznego przyrostu drewna w pełnym cyklu produkcyjnym w okresie produkcji liczonym od założenia drzewostanu do momentu cięć uprzętających.

Realizacja zamierzeń produkcyjnych w gospodarstwie leśnym wymaga zatem określonej intensyfikacji działań gospodarczych, pod którą rozumie się stosowany w ramach polityki ekonomicznej państwa i racjonalnej gospodarki leśnej system środków i zabiegów techniczno-hodowlanych, przyczyniających się do wzmożenia sił wytwórczych w gospodarstwie leśnym zgodnie z ustalonym systemem zagospodarowania i użytkowania lasu. Wynikający stąd program działań gospodarczych zmierza do skoordynowania zamierzeń gospodarczych w zakresie użytkowania lasu z rozszerzoną reprodukcją w gospodarstwie leśnym głównych środków produkcji, wśród których na pierwszym miejscu, jako środek produkcji, znajduje się las z jego zapasem drzewnym.

LITERATURA

1. Borodin A., Stepin W. — Osnovy rasczota i projektirowanija proizvoditelnosti lesow. „Lesnaja Promyslennost”, Moskwa 1966.
2. Encyklopedia Ekonomiczno-Rolnicza. PWRiL Warszawa 1964.
3. Encyklopedyczny Słownik Wyrazów Obcych. Wyd. Trzaski, Ewerta i Michalskiego. Warszawa 1939.

4. Krajski W. — Ekonomiczne założenia intensyfikacji produkcji leśnej. Prace IBL nr 233, Warszawa PWRiL 1961.
5. Marks K. — Kapitał t. III (ks. III, cz. II). „Książka i Wiedza”, Warszawa 1959.
6. Marszałek T. — Ekonomiczne wskaźniki produktywności leśnego obrębu siedliskowego. „Folia Forestalia Polonica”. Seria A, zesz. 13, 1967. Warszawa PWRiL.
7. Podręczny Słownik Języka Polskiego. Wyd. „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1957.
8. Materiały Wszechzwiązkowej Narady w sprawie podniesienia produktywności lasów. Mińsk BSRR 1966 (w jęz. ros.).
9. Słownik języka polskiego. PAN. Warszawa PWN 1965.
10. Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. — Słownik języka polskiego. Warszawa, „Kasa im. Mianowskiego” 1936.
11. Wasiliew P. W. — Ekonomiczeskije woprosy wosproizwodstwa w lesnom choziajstwie. Moskwa, „Trudy Inst. Lesa” 1953, t. X.
12. Wasiliew P. W. — Ekonomika ispolzowanija i wosproizwodstwa lesnych resursow. A. N. SSSR, Moskwa 1963.
13. Wasiliew P., Woronin I., Motowiłow G., Sudaczkow E. — Ekonomika lesnego choziajstwa SSSR. Moskwa 1965, wyd. II.
14. IV Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Warszawie w dn. 15—20 kwietnia 1964 r. Książka i Wiedza.
15. Wielka Encyklopedia Powszechna, t. 9, 1967 PWN.